

**Сыртқы экономикалық қызмет пен әлемдік шаруашылық байланыстар
саласындағы мамандарды кәсіби инновациялық дайындаудың негізі**

Түйіндеме :

Мақала сыртқы экономикалық қызмет пен әлемдік шаруашылық байланыстардың заманауи шарттарға сәйкес тәжірибе мен күзiреттiлiгiн бағдарлауға негiзделген мамандардың инновациялық жүйесiн қалыптастыру қажеттiлiгiн растауына арналған. Жоғары оқу орындарының инновациялық бiлiм беру бағдарламаларының мақсаты – болашақ iскерлiк (профессионалды) бiлiктiлiкке ие болу байланысын жақсарту.

Кiлт сөздер: инновациялық бiлiм беру, инновациялық бiлiм беру бағдарламалары, әлеуметтiк серiктестiк моделi, тәжірибеге бағытталған амал, күзiреттiлiк амал.

Экономиканың жаһандану жағдайында отандық ұйымдар мен кәсiпорындардың сыртқы экономикалық қызметтерiнiң кеңеюi мен Қазақстанның ДСҰ мүшелiк етуi әлемдiк экономика мен халықаралық экономикалық қатынастар саласында жоғары бiлiктi мамандарды дайындауға сұранысты арттырып отыр. «Әлемдiк экономика» бейiнiнiң түлегi, бұл – бiрегей және экономиканың барлық салаларында әрқашан талап етiлетiн маман, заманауи талаптарға сәйкес халықаралық қатынастар мен әлемдiк экономика, сыртқы экономикалық қызмет салаларында бiлiмдi жанәжақты игерген кәсiби маман. Оқу үдерiсi кезiнде студенттер экономикалық пәндерден кең шоғырлы бiлiм алу мен халықаралық экономикалық қатынастардағы әлемдiк экономика саласында жоғары дайындық деңгейiн игеруге мүмкiндiк алады.

Әлемдiк экономика аясындағы мамандар сыртқы экономикалық қызмет, валюта- несиелiк және қаржы-кәсiпкерлiк қызмет көрсетумен; активтер, мiндеттемелер, кәсiпорынның, ұйым мен мекемелердiң кiрiсi мен шығысы туралы ақпаратты қолдану мен қалыптастыруды қамтамасыз етумен; нысаналардың қаржы-экономикалық қатынастарын рационалды ұйымдастыруын қамтамасыз етумен; экономикалық мүдделердi қорғауда көмектесумен айналысады.

Әлемдiк экономика көп салалы кешен ретiнде әр түрлi құрылымдардың: мемлекеттiк, бизнес-құрылымдар, қоғамдық әлеуметтiк институттардың қызметiмен қамтамасыз етедi. Олар көрсетiлген еңбек нарығы секторына

мамандардың кәсіби дайындық талаптарын анықтап, бәсекеге қабілеттілігіне әсер етеді. Қазіргі түлектерден терең теориялық білім ғана емес, сонымен қатар практикалық дайындық пен халықаралық экономикалық қатынастардағы әлемдік экономика саласындағы күрделі мәселелерді шешуде ат салысуы талап етіледі.

Мамандарды кәсіби дайындауда айрықша келешегі бар әдіс, ол- тәжірибеге бағытталған (дұрысын айтқанда, болашақ мамандарды даярлаудағы тәжірибелік аспектісі) әдіс болып табылады. Ол оқытуда мамандардың өндірістік қорын қолдануды қамтамасыз етеді; мамандықтың негізгі пәндері аясында тәжірибешіл мамандарды жұмылдыру; арнайы кабинет пен басқа да нысандардың жұмыс істеуі арқылы университет негізінде өндірістік ортаға ендіру; оқу пәндеріне тәжірибелік бағытталуды енгізу; оқу пәндері мен тәжірибенің байланысы; мамандықтың заманауи талаптарына сай ақпараттық қорды ұйымдастыру.

«Әлемдік экономика» мамандығының студенттерін даярлау кәсіби білім берудегі өзекті мәселелердің бірі және ғылыми әдебиеттерде кең талқыланады. Мәселенің мәнісі- мамандардың біліктілік талаптарының әрқелкі түсінілуі, мамандардың міндеттері туралы жоғары оқу орнының оқытушылары мен жұмыс берушілердің түсініктері өзгеше. Қазіргі таңда СЭЖ мен әлемдік шаруашылық байланыстар аясында мамандарды даярлаудың келесідей сәйкестендірілмеген талаптары көрініс табады:

- Маманға қойылатын талап пен түлектердің сол талаптарды орындауға деген дайындығы арасында (мамандардың қажетті кәсіби біліктілігінің қалыптасу деңгейі);

- Білім беру стандартының талаптары мен отандық педагогикалық ғылымда теоретикалық және әдістемелік қағидалардың: әлемдік экономикадағы мамандардың кәсіби біліктілігі мен кәсіби дайындық сұрақтары, толық жетілмегендігі.

Мамандардың теоретикалық және практикалық дайындығының арасындағы қатынастың оңтайлысына жету білім беру мекемелері мен кәсіпорындар арасындағы өзара тиімді келісімдер, басқаруда оң тәжірибені қолдану, ақпаратпен алмасу негізінде жүзеге асады.

Бұл жағдайда нәтижелі әрекеттестік түрі болып келесілер саналады:

- 1) Өз кәсіпорындарына студенттерді мақсатты дайындау;
- 2) Оқу үдерісі мен аттестациялық комиссия жұмысында компания менеджментінің қатысуы;
- 3) мастер-кластар, кәсіби конференциялар мен вакансия жәрмеңкелерін өткізу;
- 4) атаулы стипендия сайыстарын ұйымдастыру;
- 5) тәжірибе өтетін орынмен және тәлімгермен қамтамасыз ету;
- 6) әрекеттестіктің бірлескен формалары.

Инновациялық тәсілдеме қағида ретінде, тұлғаның шығармашылық даму мен жаңашыл жетістіктер негізінде маманды дайындау негізі ретінде көрініс табады.

Инновациялық білім беру, көбіне кәсіби қызмет аясында жеке «білім беру траекториясы» негізінде жеке тұлғаның өзін өзі дамытуға деген мықты мотивацияны жасау мен шығармашылық қабілеттерін барынша дамытуға бағытталған білім беру моделі. Инновациялық білім берудің қажеттілігі қоғамдық даму парадигмасының ауысуымен, ақпараттық қоғамға көшу, нәтижесінде жұмыскердің зияткерлік қабілетіне деген талаптың жоғарылуымен байланысты. Инновациялық білім беру концепциясын жүзеге асыру білім беру бағдарламаларының мазмұны мен құрылымын, оқу үдерісінің әдістері мен түрлерін сапалы өзгерту, инновациялық технологиялардың кешенді, жүйелі қолдануын қамтиды.

Жаңа әлеуметтік-экономикалық формация жағдайында мамандарды даярлау міндеттемелерінің сан қырлығы төмендегідей модельдерді жасауға алып келді:

- кәсіби даярлауда басым бағыттарды қою;
- еңбек нарығы, білім беру мекемелері, жұмыспен қамту қызмет, педагогтер мен мамандарды басқарудың жекеленген құрылымдарының тез және кең өзгеру қажеттіліктеріне қарай білім беру қызметімен қамтамасыз ету;
- кәсіби білім берудің дамуы мен реформалау үдеріс аясында ұйымның толыққандылығы мен жүйелілігін қамтамасыз ету.

О.С. Третьякова, А.С. Захарченко, Е.М. Юмашева [1] өзгермелі еңбек нарығындағы мамандарды кәсіби даярлаудың келесідей міндеттерді анықтайды:

1. Диагностикалық – студенттердің мүмкіндіктерімен мен қабілеттерін, олардың кәсіби практикалық дайындықпен қамтамасыз ету мақсатымен индивидуалды-психологиялық ерекшеліктерін анықтау.

2. Компенсаторлық – білім беру үдерісін нәтижелі жүргізу мақсатында психо-педагогикалық заманауи технологияларды оықтушылардың меңгеруі мен олқылықтарын толықтыру.

3. Бейімдеушілік – ақпараттық мәдениетті дамыту, өздігінен білім алу әдістемесі мен педагогикалық менеджментті зерттеу; әмбебап педагогикалық технологияларды білім беру бағдарламаларының мәртебесі, кәсіптік даярлау мен болашақ түлектің қызмет саласының бағыты ауысқанда кәсіби дағдысын қалыптастыру.

4. Танымдық ақпараттық, кәсіби және интеллектуалдық қажеттіліктерін қанағаттандыру.

5. Болжаулық – студенттердің шығармашылық әлеуетін анықтау, мүмкіндіктерін және дайындығын бірлескен инновациялық кәсіби қызметін ашу.

Инновациялық педагогикалық технологиялардың құрылымы мен мазмұны кәсіби оқыту мекемесіндегі оқытудың тиімділігі оқытушылардың біліктілік деңгейі мен болашақ түлектердің кәсіби қызмет аясындағы құндылықтың бағытталуы жобаланатынын ескере отырып жасалады. Педагогикалық еңбектің қыр-сырын ескере отырып, оқытушылар оқу-танымдық, оқу-өндірістік және этикалық ақпарат жеткізу көздері, студенттердің қарым-қатынасы мен қызметін

ұйымдастырушылар ғана емес, сонымен қатар болашақ мамандардың аймақтық және кәсіптік мәдениет таратушылары болып табылады.

Педагогтың кәсіби біліктілігі кәсіби-пәндік және педагогикалық білімдер мен шеберлігін, тұлға аралық коммуникация дағдысына ие болу мен шығармашылыққа және т.б. дайындықты талап етеді. Кез келген оқытушы мамандарды кәсіби даярлау концепциясын жүзеге асыруда педагогикалық кредоға айналған өзіне қажетті ойлар мен теорияларды анықтауды өзі шешеді. Мамандардың кәсіби біліктілігін қалыптастыру үдерісі айрықша нәтижеге ие болады, егер:

- маманның кәсіби маңызды қасиеттерінің негіздемесі кәсіби қызмет мазмұнының сараптама нәтижесінде анықталғанда;

- оқыту үдерісі тұлғалық, жүйелік және қызметтік амалдарға бағытталған және кәсіби біліктілікті қалыптастыру үдерісін оңтайландыруға мүмкіндік жасайтын оқытудың әдістері мен түрлерін қолдану кезінде;

- кәсіби даярлау үдерісінде модульді және контекстілі оқыту технологиялары қолданылады;

- студенттердің болашақ кәсіби қызметіндегі сәттілікті анықтайтын қажетті және маңызды кәсіби біліктілікті қалыптастыру олардың саналы қабылдау нәтижесінде болады;

- әлемдік экономика мамандарының кәсіби біліктілігін қалыптастыратын модель жасалған.

Әлемдік экономика мен халықаралық экономикалық қатынастар аясында мамандарды кәсіби даярлау бағдарламаларының инновациялық құрылымы [1]:

- жалпы кәсіптік қабілеттерін дамыту, алгоритмдерді меңгеру;

- эмоционалды тұрақтылықты, қабілетті, алгоритмдерді меңгеруді дамыту;

- кәсіби білімді толықтыру мүмкіндіктерін дамыту мен қажеттіліктерін қалыптастыру;

- кәсіби біліктіліктің жалпы білгірлікті дамыту, азаматтық ұстанымды беріктету;

- құндылықты бағытталу мен ойлау қабілеттерін дамыту мен тереңдету;

- студенттердің тұлғалық қабілеттері мен дайындық деңгейін анықтау әдістерін меңгеру;

- педагогикалық қарым-қатынас бағдарламаларын қалыптастыру мен оңтайландыру;

- жана дидактикалық мақсаттар қою мүмкіндігі мен оларды жүзеге асыруды ұйымдастыру, нәтижелеріне сыни баға бере білу;

- педагогикалық менеджментті игеру;

- педагогикалық ғылымның жетістіктері мен инновацияларымен жүйелі танысу.

Осындай білім беру бағдарламалары кәсіби даярлаудың мақсатына байланысты вариациялы және икемді сараптау жүргізуге мүмкіндік жасайды.

Оқыту үдеріс кезінде бұл бейіндік бағыт бойынша студенттер кәсіби деңгейде екі шетел тілін меңгереді; сыртқы экономикалық қызмет түрлері, халықаралық есеп жүргізу әдістемесі, әлемдік интеграциялық үдерістер мен халықаралық экономикалық және саяси ұйымдар туралы білім алады; әлемдік

нарықтардың даму тенденциялары мен жағдайын саралауға үйренеді; шетелдік нарықтағы қызмет пен тауарларды жоғарылату технологияларын жасау; халықаралық келіссөздер жүргізу, халықаралық бизнес жобаларды жүзеге асыру дағдыларына ие болады; шетелдік нарықтағы компаниялардың қызметін қолдау мақсатында бағдарламаларды әзірлеу бойынша шеберлікке ие болады; саралау, болжам жасау мен отандық ұйымдардың сыртқы экономикалық қызметін жүзеге асыруды үйренеді; мемлекеттің сыртқы экономикалық қызметін іске асыру бағыттары мен сипаты туралы білімге дағдыланады және т.б.

Тізбектелген қызмет түрлері маманнан қызмет түрін анықтайтын және тұлғаның біртұтас дамуының жасаушы бір бөлігі болатын кәсіби біліктілік қасиеттерін талап етеді.

Студенттің болашақ маман ретінде кәсіби біліктілігі ұғымының астарында осы мамандыққа қойылатын заманауи қоғам талаптарының: оқыту қызметінің сәттілігіне әсер ететін, болашақ маманға өзін өзі дамытуға толық жағдай жасайтын қасиеттері жатыр. [2].

Болашақ маманның кәсіби біліктілігін қалыптастыру моделі келесідей құрауыштардан тұруы тиіс.

1. Мақсатты құрауыш белгілі нәтижеге жетуді көздейді, ол жоғары оқу орнындағы маманды даярлауға бағытталған, - осы модельдің мазмұнды-технологиялық құрауышына кіретін сәйкес педагогикалық жағдай жасау арқылы мамандардың кәсіби біліктілігін қалыптастыру (коммуникативті қабілет, белсенділік, шығармашылық ойлау, дербестік, бар ақпаратқа болжам жасау мен саралау қабілеті және т.б.)

2. Қызметтік құрауыш.

3. Мазмұнды құрауыш жалпы кәсіби блокқа кіретін пәндермен көрсетілген. Кемшіліктерді толықтыру, білімді, қабілет пен дағдыларды өзектендіру мен жүйелеу, қажетті қасиеттерді қалыптастыру – пәндердің мақсаты. Пәндердің құрылымы бір-бірімен байланысты блоктар мен модульдер түрінд көрсетілген, олардың ішінде теоретикалық, тәжірибелік блоктар мен «Өзіндік жұмыс» блогын атап өтуге болады.

4. Технологиялық құрауыш болашақ мамандардың кәсіби біліктілігін қалыптастырудың нәтижелі үдерісіне әсер ететін оқытудың түрлері, құралдары мен әдістері (түсіндіру, материалдың мәселелік талдауы, зерттеу жұмысы, кәсіби қызметті модельдеу мен ұқсастыру, кәсіби қызметтегі белгілі бір жағдайларды саралау) көмегімен қамтамасыз етіледі. Осы сынды оқытудың әдістері мен амалдарының пәннің жұмыс жоспарына қосылуы оқытудың түпк мақсаты – қалыптасқан қоғамдық әлеіметтік-экономикалық қатынастар жүйесіндегі қабілеттер мен дағдыларды, білімін нәтижелі қолдана алатын дипломы бар маман жасауға мүмкіндік жасайды.

5. Сынақ құрауышы мамандардың кәсіби біліктілігінің қалыптасуы деңгейін анықтау негізінде өлшемдерді белгілеуге көмектеседі. Қызметкерлердің кәсіби біліктілігінің қалыптасу белгілері коммуникативті (іскери қарым-қатынастың ұйымдастырушылық, коммуникативті, ұйымдастырушылық дағдылары); когнитивті-жасампаз (шешім қабылдаудағы

дербестік, бар ақпаратты қызметке бағыттау қабілеті); құндылықты (кәсіби қызмет мақсатын түсіну, өзінің құндылықтары мен қарым-қатынас жүйесін пайымдау) болып табылады.

«Әлемдік экономика» мамандығының жоғары кәсіби білім беру мемлекеттік стандарттарын саралу негізінде [3] келесідей біліктілік топтарын сипаттайық:

- Маманның коммуникативті біліктілігі: адамдармен жұмыс істеу қабілеті мен икемділігі (тіл табысу, өзін-өзі басқару, іс-әрекет икемдігі, адамның ішкі жағдайына баға бере алуы); эмоционалды; сыпайылығы, төзімділігі; ізеттілігі, әдептілігі; экстраверттігі; ұйымдастырушылық қабілеті (көндіру қабілеті, белсенділік, көшбасшылыққа ұмтылыс); эмоционалды тұрақтылық; эмпатия.

- Маманның креативті біліктіліктері: танымдық белсенділік, ақпаратты қабылдау мен тез өңдеу қабілеті; әр аумақтардан жиналған мәліметтерді құрастыра алуы; болжам жасау қабілеті; шешім қабылдаудағы дербестік; өз идеяларын іске асыра алуы; белсенділік; берілген жағдайларда әрекет ете алу қабілеті.

- Құндылықты- мағыналық (құндылықты) біліктіліктер: қызметке деген қарым-қатынасы (табандылық, шыдамдылық, жауапкершілік, адамгершілік, жұмыскерлік, тәртіпке бағыну, орындаушылық және өз қызметіне қанағаттануы); өзін дұрыс бағалай алуы [4].

Маманның кәсіби біліктілігінің қалыптасу үдерісінің нәтижелілігі келесідей педагогикалық жағдайлармен байланысты:

1. Мақсатты (болашақ мамандардың кәсіби біліктілігін нәтижелі қалыптастыру үшін оқытудың мазмұнды, әдісті, технологияларды жинақтау).

Мақсатты жағдайды жүзеге асыру жалпы кәсіби блок бағдарламаларын қайта қарауды, мамандардың кәсіби біліктілігін нәтижелі және мақсатты қалыптастыруға мүмкіндік беретін пәннің мазмұнын жасауды қажет етеді. Мемлекеттік білім беру стандарттарының, берілген блок бағдарламалары саралауының нәтижесінде олардың мазмұны студенттердің пән бойынша көбіне жүйеленген және бірізді теоретикалық білімді меңгеруіне бағытталғандығын анықтауға болады.

2. Мазмұнды (маманға қойылатын талаптарды ескере отырып, жалпы кәсіби блок пән бағдарламаларын қайта жасау; болашақ мамандардың кәсіби біліктілігін мақсатты қалыптастыратын, студенттердің болашақ мамандыққа деен оңтайлы көзқарасы мен өзіндік кәсіби біліктілігін арттыруна деген ұмтылысын оқу үдерісіне енгізілген пәндерді жасау мен енгізу).

3. Технологиялық (тұлғалық даму идеясын іске асыру, маманның кәсіби біліктілігін белсенді оқыту әдістерін қолдана қалыптастыру үдерісін құрастыру, кәсіби қызметті модельдеу).

Болашақ қызметтің болашағын көру үшін алғышарттарын жасау ұйымның арнайы ерекшеліктері мен кәсіби оқытудың мазмұнымен анықталады. Олардың қатарына тәлімгерлердің танымдық қабілеттерін дамыту қажеттілігі және ұдайы кәсіби білімді толықтыру мен шыңдау, ой-өрісін арттыру жатады. Оқу үдерісінде кәсіби бағытталған технологияларды қолдану, кәсіби қызметке ұқсастырылған әдісті қолдану, өндірістік жағдайларды саралау «әлемдік

экономика» мамандығы студенттерін кәсіби даярлауының маңызды компоненті болып табылады. Бұл кәсіби қызмет аясында танымдық мотивацияға ынталандырады, нәтижесінде студенттердің болашақ кәсіби қызметінде жетістікке әкелетін тұлғалық қасиеттерді қабылдауына итермелейді. [3].

Болашақ мамандыққа деген қатынас көбіне оқу жұмысының сипатына байланысты, көптеген зерттеушілердің айтуы бойынша, осылай болашақ кәсіби қызмет қалыптасуы қажет. Оқу үдерісін ұйымдастыру тәлімгердің студент позициясынан маман позициясына, кейін «оқу қызметінің кәсіби қызметке трансформациялануына» өтуін қамтамасыз етуі қажет. [4].

Резюме:

Статья посвящена современным условиям развития внешнеэкономической деятельности и мирохозяйственных связей подтверждающим необходимость формирования инновационной системы подготовки специалистов, основанной на практикоориентированном и компетентностном подходах.

Resume &

The article is devoted to the contemporary conditions of development of foreign trade activity and world economic relations, which confirms the need to establish the innovative system of specialists training, based on practice and competence approaches.

Әдебиеттер:

1.Третьякова, Татьяна Николаевна.

Проблемы инновационного подхода к управлению профессиональной подготовкой студентов / Т.Н. Третьякова ; Юж.-Урал. гос. ун-т. Фак. сервиса и легкой пром-ти. - Челябинск : ЮУрГУ, 1999. - 179 с. : 79 [http
_PRINT&P21DBN=CAT&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullw_print&C21COM=S&S21CNR=&S21P01=0&S21P02=1&S21P03=A=&S21STR](http://_PRINT&P21DBN=CAT&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullw_print&C21COM=S&S21CNR=&S21P01=0&S21P02=1&S21P03=A=&S21STR)

2. Государственный общеобязательный стандарт образования Республики Казахстан . Высшее образование, Бакалавриат Основные положения ГОСО РК 5.04.019-2011 http://neu.kz/kz/system/files/documents/goso_rk_5.04.019-2011.pdf-2011

3.Ксенжик Г.Н.«Инновации в системе высшего и послевузовского образования РК », Электронный научный журнал «edu.e-history.kz» № 5 01 Января 2016 г.<http://edu.e-history.kz/ru/publications/view/361>

4.Рыбалко Т.В.» Инновационные подходы в формировании основ нравственности и повышения качества подготовки школьников и студентов в Республике Казахстан», Журнал «Теория и практика инновационного

менеджмента: отечественный и зарубежный опыт» , Караганда , 2013 г стр.21-26 <http://articlekz.com/article/6359>